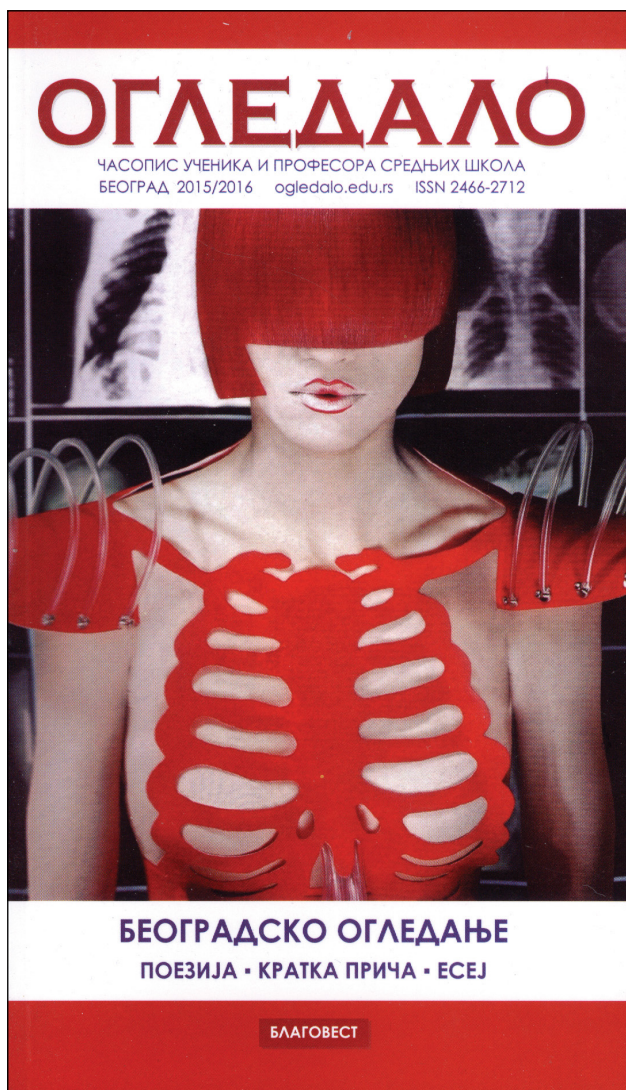

ТЕМА X

ТЕЗА
АНТИТЕЗА
СИНТЕЗА

ОГЛЕДАЛО, бр. 3 (2015/16)

ΟΓΛΕΔΑΛΟ

БИЛА ЈЕ МОЈА ДЕВОЈКА

Благоје Бобан Поповић

Била је моја девојка
Са Дедиња и Чукарице
Са Кошева и Медвешћака
Са брда Лажи

Била је моја девојка
са прошетаног Калемегдана
Са Ушћа и Земуна
Била је моја девојка и твоја

Била је моја девојка из Париза
Из Пљеваља и Пирота
Моја девојка с' мора
С' Дурмитора и Зеленгора
Са економског из гимназије
Са академије
Из свемирске ракете
Моја девојка са друге планете

Била је моја девојка
Од стрепње и среће
И она која ме хоће
И она која ме неће

Уплашена и нежна и важна
И сурова и хладна и врела
И влажна

Набрекла и плодна
Одбојна и мени сродна

Била је моја девојка
И невина и трудна

И чедна и чудна
Са рукама у клавиру
И мом немиру

Од страха без даха
Остављена
Замишљена измишљена
Из раја од крви и меса
Моја девојка из ината и беса

Била је моја девојка
Из воза из позоришта из парка
Са играчке с' корзоа
Из кафанице
Моја девојка
из писама и са слике
Из шатора и школе
Кукуруза и шумице

Била је моја девојка
Из лифта из кола
Моја девојка из добре куће
Из наговарања
И из љубави

Била је моја девојка
И лепа и ружна
И радосна и тужна
И млађа и старија
Из унутрашњости
И моје младости
И детињства

ОГЛЕДАЛО

Била је моја девојка
Из Подгоре и Подгорице
Из игре и игрице

Са зимовања и миловања
Са изложбе и гозбе

Била је моја девојка
Из реда за карте
И ... изреда

Била је моја девојка
И пијана и свесна
И Тијана и Весна

Без имена из телефонског
именика
Из пристаништа
Била је моја девојка
Због катарке и њене луке
Била је моја девојка
И она ... из моје руке

Била је моја девојка
И Лавица и Девица
Од ваздуха и звездане
прашине
Од облака неистине
Од магле и њене жеље нагле
Направљена од слова и снова
Ћутања и лутања

Била је моја девојка
Од најлепшег
Трена тренутка
Сна ... санутка
Била је моја девојка
Од божанског праска
И Марјана и Зорица
И Драгиња и Васка

Обучена
И потпуно гола
Девојка мога бола

Била је моја девојка
И одведена и заведена

И моја храна и моја рана

Била је моја девојка
Дубока
Из мога шаренога ока
Моја девојка дана и ноћи
Моја девојка свих мојих моћи

Била је моја девојка
Од бисера и рубина
Из морских дубина
Моја девојка од сломљеног
стакла
Моја девојка из пакла

Била је моја девојка
Из рачуна и бројева
Из туча и бојева

Била је моја девојка
Ветропираста и пламена
Плаховита и стамена
Израсла из мојих рамена
И црна и смеђа и плава
И она која у мени заувек спава

Била је моја девојка
Које се не сећам
И са којом саосећам

Била је моја девојка
Два тијела а једна душа
Као обала и морска плима
Као пролеће као лето
Као јесен као зима
Била је моја девојка
Од зрих рупица дојења
Зачеденија и појења

Била је моја девојка
Из Лондона и Прага
Неразумљива и блага
И Мила и Драга

Била је моја девојка из
опкладе
И награде и насладе

Моја девојка од блата
Моја девојка од чистог злата

Била је моја девојка мелем
Да је ставиш на рану
Моја девојка
Која ми је окренула леђа
А мене то не вређа

Моја девојка која ме сутрадан
Не препознаје
И другоме све носи и подаје

Била је моја девојка
Од сјаја звездица из зеница

Из епске песме
Била је моја девојка
Баш зато
Што се то не сме

Била је моја девојка
Јер ме је хтела и заволела
А онда је туђа вода однела
Моја девојка сва у белом
А неко други са свечаним
оделом

Из подрума и мрака конака
Мајчиног села и прела
Очевог Црног и Охридског
језера
Иза Струге
Иза туге
Била је моја девојка
Од поветарца и косе
И груди
Ноге њене
Дуте босе

Била је моја девојка
Од шапутања и сновића
И тајни сакривања

Била је моја девојка
Баш први први пут
На месечини
Као прут
Или ми се само чини

Била је моја девојка
Од смеха и суза
Моја муза

Била је моја девојка
И хладна мермерна биста
До бескрајних плавих небеса
чиста

Крв моје крви
Срце срца
Дам дамара
Дах даха
Маа мога маха
Опстанак смисла
Који ми се никако не да
Који је стисла

Била је моја девојка из рата
Који нико не схвата
Крај мога тенка
Стојанка мене чека
Набујала као река
И мене роба
Свих њених годишњих доба
Месечевих мена
Била је моја девојка и моја жена

Била је моја девојка из бајке
Од млека рођене мајке

Моја девојка од кише
Моја девојка без које не могу
више

Била је моја девојка и она
Која никада није била

Благоје Бобан Поповић

дипл. инж. грађевине Београд

DOPISNIČKE PRIČE

Neki dani, davnih godina

CRTICE O LEGITIMACIJAMA

Ljudi su uvijek jednako dosadni kad zборе o drugima, ali znaju biti prilično zanimljivi kad govore o sebi, smatrao je čuveni Oskar Vajld. Nadajmo se zato da ovaj prilog koji bi mogao nositi i već patentirani naslov (Kusturica) „Ja (o) meni“, neće završiti kao: „Jao meni!“...Tema su stare novinarske legitimacije, poneka sličica – i rani radovi dopisnika iz provincije...u koje katkad prste umiješa „komedijant slučaj“

Piše: Žarko JANJIĆ

Ni otac mi ni ja nemamo nekakva prečesta imena i prezimena, tipa Pavle Pavlović, Petar Petrović, Jovo Jovanović...a ipak se u literaturi „javljamo“ kao fiktivni likovi. U čuvenoj Nušićevoj „Autobiografiji“, u odjeljku o mrtvim jezicima (grčkom i latinskom) stoji da profesori svih mrtvih jezika žive u dubokom uvjerenju da su djeca data u školu isključivo zato da te jezike nauče:

„Sve su druge nauke sporedne za njih, sve je drugo suvišno, a jedina i neminovna potreba za život, to je znanje grčkog i latinskoga jezika. Šta ti вреди čitati i pisati, šta sabirati, oduzimati, množiti i deliti, ako ne znaš besedu Antonijevu, filipiku Demostenovu ili filozofiju Demokrita, takozvanog smešnog filozofa? Imami, učitelji korana u Aja Sofiji i na bagdadskoj teologiji, mnogo su milostiviji u tom pogledu. Tamo kad mladi softa ne zna koju suru napamet, učeni imam pogleda u nebo i progovori: „Neka te Alah umudri da naučiš!“. A profesor latinskog jezika kad te uhvati da ne znaš Cicerona od reči do reči, sa odvratnim zadovoljstvom trlja ruke što mu se dala prilika da ti sto i četrdeset šesti put u toku tekuće školske godine kaže: „*Quousque tandem abutere, Risto Janjiću, patientia nostrat!?*“

Dopisnička legitimacija sarajevskih „Malih novina“

(U prevodu bi glasilo: „Dokle ćeš, Risto Janjiću, zloupotrebljavati strpljenje naše!?).

Valja znati, nastavlja u duhovitom tonu Nušić, da ti profesori latinskog jezika ne umiju ni o najobičnijoj stvari da govore bez latinskog citata...

Literarni Žarko Janjić kuje žicu na Žrvnju u sarajevskom djelu Milosava Popadića „Knjiga o Žrvnju“.

Nije isključeno da neobjašnjivom igrom „komedijanta slučaja“ u beletistici ne bih otkrio još kakvog literarnog pretka, rođaka, bližeg ili malo daljeg srodnika, samo da sam još intenzivnije rovario po ljubinskoj Narodnoj biblioteci „Dr Ljubo Mihić“.

U STVARNOSTI, moj otac Risto Janjić (1923 - 2008), dugogodišnji sekretar ljubinske Osnovne škole „Milenko Mičić“ i prilično cijenjen sportski lovac u tom kraju, nikad nije odslušao ni čas latinskog. Ali, recimo, položio je fotografski ispit u Dubrovniku – zumirajući kandelabre po Stradunu. I mene je potom obučio fotografskom poslu u kućnoj laboratoriji. Kupio mi prve fotoaparate, odreda jeftinije („smena 8“, „smena – rapid“, „mir“, „kijev“, „praktika“...), ali mi nikad nije priznao da sam ga u tom poslu stigao. Nisam, doduše, čuo ni za kakvog drugog fotografa po svijetu da je to priznao sinu...

ZA RAZLIKU OD NJEGA, ja sam dvije godine slušao latinski u stolačkoj gimnaziji „25. oktobar“ – i logično nisam blistao, kao ni ini što su prethodno u osnovnoj slušali ruski jezik, umjesto, recimo, francuskog i italijanskog. No, u dugom sjećanju iz onog galimatijasa deklinacija i konjugacija, ostalo nam je kratko gostovanje profesora Vulića iz Čapljine i njegove duhovite primjedbe prilikom slaganja prevoda sa srpskohrvatskog na latinski.

- Kako kaza da se zoveš?
- Milenka...Milenka Medan.
- Pa vidi, bona, šta si napisala: „Sira pošla kad sam jela.“ Kongruen-
cija, kongruencija! Hajde to lijepo poredaj. Da se vidi i osjeti stil, sklad,
ljepota starog jezika...

Potom bi se ubrzanim korakom ustremio od table ka zadnjim klupa-
ma, nabrao obrve i nasumice, nekoj od pognutih muških glava dobacio:
skloni ruku. Vidi, jadan ne bio, šta ti tu piše: „Preskočih gaće, rasparah
panj!“ Složi to fino, nemoj da se srdim na te...

Malo - pomalo kroz vrtložne brige i povremeni smijeh, riješismo se
nekako „Elementa Latina“ Gortana, Gorskog i Pauša, da bismo kasnije,
na jubilarnim godišnjicama mature spominjali samo anegdote! Naravno
da je ovo iskrivljeno sjećanje, kao što su nam iskrivljena i brojna dru-
ga, ali u uspomenama funkcionišu kao prava i stvarna. Pa i pored toga,
mnogi od nas se i dan – danji noću zna oznojiti dodeli mu na san kakav
teški gimnazijski čas! S gerundivom, naprimjer – ili s kakvim nepravil-
nim imenicama treće deklinacije. Ne sumnjajte onda zbog tog ni da je u
onim Nušićevim šalama i burleskama „više od pola istine“.

Moja malenkost „slika“ legendarnog sovjetskog
reprezentativca, košarkaša moskovskog CSKA,
Vladimira Andrejeva (1970. godine u Moskvi)

U NOVINARSTVO sam zakoračio prije prethodno pominjanih muka;
naivno i slatko, đačkim sastavom „Med“, objavljenim u 717. broju sarajev-
skih „Malih novina“. Dva broja prije toga, poštar Dušan Dangubić donio
mi je na kućnu adresu službeno redakcijsko pismo s obavještenjem da će u
717. broju biti objavljen moj rad i da me pozivaju na dalju saradnju... Tako
se, eto, u ta doba, prema svojim malim saradnicima odnosio najtiražniji

jugoslovenski list za mlade – s tiražom, pričalo se, većim od 250.000 primjeraka, koji se prodavao od Kranjske Gore do Đevdelije! U uzrastu od sedmog osnovne, meni su se u njemu najviše dopadali stripovi – „Tim Tajlor“, „Tarzan“ - prema tekstu Edgara Rajsja Barouza, te „Mali partizan“, prema scenariju književnika i bivšeg partizana Alekse Mikića...E, možete onda lako zamisliti kolika je bila moja djetinja sreća kada mi je kasnije iz „Malih novina“ stigla ova dopisnička legitimacija s potpisom baš tog Alekse Mikića, glavnog urednika lista, s pozivom na još češću saradnju. Nije mi smetalo ni što su me u njoj za godinu podmladili...Taština je čudo, posebno u pubertetskom dobu kada ti taj komadić papira prosto šapuće da bi od tebe jednom mogao biti – pravi novinar!

Dva puta će mi se ukrstiti sa Aleksinim. Kao nagrađeni osnovac - za poznavanje dječje književnosti u emisiji „Pet plus“ – TV Sarajevo i „Malih novina“ – putovaću u grupi koju će baš on voditi u Pariz, preko Austrije, Lihtenštajna i Švajcarske. Biće mu mило kad mu kažem da sam čitao njegove knjige „Sunčana obala“, „Prijatelj iz Smogve“, „Priče o malim borcima“...Spomenuću usput: otac mi je ranjen u sukobu s Nijemcima, na Ivanu...O ovom đlačkom putovanju će i TV Zagreb snimiti reportažu za emisiju „Mali svijet“...

...Mnogo ljeta kasnije, kad sam uveliko radio kao profesionalni novinar u Sarajevu, kćerka će mi se u Pionirskoj dolini, zanesena igrom, nehотиčno očešati o starijeg čovjeka.

-Izvinite, čika –Aleksa – rekoh, prepoznavši ga u zadnji čas, na stazi, obilaznici oko jezerceta.

-Ništa, ništa...A odakle vi mene znate?

-Pa bili smo skupa u Parizu, Šamoniju, Vaduzu, Bazelu, Cirihu, Ženevi...Pa bio s nama i pisac iz Zagreba Mladen Bjažić...

I htjedoh još toga da mu pričam da sam s odbojkašima igrao više puta u njegovom zavičajnom Brčkom, da znam gdje je njegov rodni Bukvik, da sa sam objavio nekoliko opširnijih putopisa baš u „Malim novinama“, ali me čovjek, kod kog sam tek tad uočio umor u pogledu ispod naočara, preteče:

-Mladena se sjećam...Vas, nažalost, ne. Ko bi popamtio svu djecu sa kojom sam se sretao? Uz to, pritisle godine, bolesti...

Učtivost je nalogala da se pozdravimo. Bio je to, pokazaće se, i naš posljednji susret. Te 1985. u Sarajevu je umro jedan od pokretača čuvenih „Malih novina“.

Cjelokupna dokumentacija toga lista, kako sam pročitao nekoć na internetu, planula je i izgorjela u posljednjem ratu...Slike dvojice glavnih urednika – takođe pisca Anđelka Ristića („Prolječne vatre“) i Alekse Mikića, još nemate dostupne nigdje na toj razgranatoj mreži. Ili, barem ja nemam dovoljno znanja da ih nađem. Zato sam se odlučio za ove usputne, krajnje periferne, povremeno i „prelične“ bilješke... Da baš sve ne prekrije veo tišine i brzog zaborava!

Na Tjentištu, stoji treći slijeva, u pobjedničkoj odbojkaškoj reprezentaciji Sarajevskog univerziteta

NENADANO, PREKO ODBOJKE, na malo nepriličan i ne do kraja etičan način, dospio sam među provincijske dopisnike sarajevskog „Oslobođenja.“ Bio sam u standardnoj šestorki ljubinskog „Jugometala“ kada smo, kao domaćini, s uvjerljivih 3:1, savladali jaku ekipu “Rudi Čajaveca” iz Banjaluke. Ljuti gosti, revoltirani suđenjem, dodatno i činjenicom da im je u meču, jednom od boljih igrača pukla Ahilova tetiva, krenuli su, poslije meča, na sudiju Republičke lige BiH, Rončevića, s namjerom da ga propisno istuku. Međutim, moji stariji saigrači Đurić, Rikalo, Krunić...ispriječili su se ispred njih, tako da je naposljetku sudija ispsovan, zasut sa nekoliko šaka pijeska s našeg pješčanog terena u žurbi napustio poprište i uputio se „folksvagenom“ bubom prema Rajlovcu...Došavši kući, sročio sam karticu i po priče o incidentu, otkucao sa dva prsta na staroj mašini „Rheinmetall“, i sutradan, u ponedjeljak, iz Stoca, gdje sam pohađao prvi razred gimnazije, to u bijeloj kuverti sa popratnim pismom, ispisanim rukom - poslao sportskoj rubrici

„Oslobođenja“. Začudo, tekst iziđe bez znatnijih izmjena. A meni na kućnu adresu u Ljubinju (odakle sam 20 kilometara vozario do Stoca) stiže prijedlog dopisničke službe lista da nastavimo saradnju i na drugim stranama...Jer, Ljubinje ionako nije imalo do tada saradnika nijednog medija u Jugoslaviji, pa je u datom slučaju dobro došao i gimnazijalac početnik. Dan potom sam iz stolačke pošte nazvao šefa dopisničke, koliko pamtim, Majstorovića, kazavši: „Izvinite družo, ali pismu uz prvi tekst zaboravio sam napisati da sam i ja bio igrač tog susreta - s druge strane mreže, na šta me je Majstorović zamolio da malo sačekam, očigledno tražeći ponovo taj objavljeni tekst i čitajući ga na brzinu...

- Nema ovdje ništa sporno. A iz onog što maločas reče, čini se da si čestit mladić...Samo nastavi, a ako imaš i kakvih slika uz tekstove dobro bi nam došle...Ne uplići se u političke teme, drži se običnih ljudi i života, i šibaj...Otvori račun u najbližoj banci, izvadi ličnu da ti možemo slati honorare... (U novinama se tada, sedamdesetih prošlog vijeka, sve objavljeno plaćalo. U svim novinama – velikim i malim. Skromno, ali redovno. A dopisnička legitimacija „Oslobođenja“ ubrzo je počela da otvara vrata i drugih dnevnih i sedmičnih novina. Smatralo se da i jedna tako mala opština – ma tako mala da je bila 508. od ukupno njih 510 u Jugoslaviji – ne treba da bude informativno zapostavljena...

Malo – pomalo „našli su me“ zagrebački „Večernji list“ i „Sportske novosti“, mostarska „Sloboda“...dok je moj izvanji stric Danilo, strastveni čitalac „Politike“, smatrao da je za novinara neko posebno nadaren ako ga pripuste u „Politiku“. Njemu za hator, u drugom gimnazije, poslao sam beogradskom listu opširniji zapis o drevnom gradu Daorsonu kod Stoca – objavljen je sa slikom na više od četvrt strane lista u rubrici „Priče iz naših krajeva“. E, sad si tek položio, rekao je, držeći tri ista primjerka „Politike“ pod pazuhom, s očiglednom namjerom da me želi hvaliti, a bogme u tome, malko i pregoniti – i u gradu i u selu.

Danas uobičajeni „kopi pejst“ onda se smatrao bezobraznim i neukusnim, tako da se čak i sitni dopisnik, vlasnik sitnih kartica (kakvih vidite u ovom prilogu), morao truditi da bude raznolik, da ga ne opanjkaju kako je „tezgaroš“!

ANDRIĆ ĆE JEDNOM za Balzaka reći sva mu je vještina u oku, oku svevidećem, a literatura mu svjetska! E, pa i mali novinski pisac opšte prakse trebalo je do velikog napregnuća da praktikuje uočavanje likova, odnosa, predjela, pojava...da iz skromnih mjesta, s preovlađujućim programima malih ambicija, izvlači na vidjelo ono što će biti zanimljivo i u velikim naseljima. No, prije tog, ko je u dilemi, ko baš ne ljubi strasno pisanje i knjige, morao bi prvo pročitati Balzakove „Izgubljene iluzije“, neprevaziđenu Bibliju novinarskog i štamparskog zanata (i neumitnog stradanja u njemu), pa ako i nakon nje u profesiji ostane – moglo bi od njega izrasti štogod korisno za čitaoce! Ko ovo shvati, razumjeće još bolje opšteobožavanog – i s moje strane, naravno obožavanog – Miroslava

OGLEDALO

Radojčića, koji je često ponavljao: novinarstvo je najljepša profesija na svijetu, samo ako se na vrijeme napusti! A, sam je nikad nije napustio!

No, ostavimo se recepata i naravoučenja, a zaokružimo započetu epizodu s dopisničkom karticom „Oslobođenja“.

Između ostalogkao potonji student žurnalistike tri godine zaredom dobijao sam prvu studentsku nagradu „Oslobođenja“ za reportažu...A među nizom reportaža koje sam poslije studija objavio u tom listu bila je i ona koja je izašla u svečanom broju „Oslobođenja“ na dan otvaranja Zimskih olimpijskih igara u Sarajevu...

Tri nagrade „Oslobođenja“ za studentske reportaže
- naš saradnik prvi slijeva, 1975. godine

Eto, a počelo je slučajno sa jednog pješčanog odbojkaškog terena u Ljubinju.

Pa kad ponovo pomenuh odbojku, žao mi je što su mi u Sarajevu, u stanu, uz filmove i slike s putovanja od norveškog Trondhajma do egipatskog Kaira, propale i dvije zlatne medalje – sa Hercegovačkih sportskih igara u Mostaru i sa Univerzijade na Tjentištu, gdje sam kao član reprezentacije Sarajevskog univerziteta dobio tu malo težu i značajniju. Posve slučajno u Ljubinju mi je ostala jedna slika na kojoj sam (stojim treći zdesna) između ostalih i sa Laslom Lukačem i Mićom Jekićem, ondašnjim članovima prvoligaške sarajevske Bosne. Lukač je, podsjetimo, bio i reprezentativac Jugoslavije, u onom sastavu što će osvojiti treće mjesto u Evropi, nakon čega će se pogled na ovu igru u cijeloj ondašnjoj našoj zemlji promijeniti. I gdje će malo – pomalo početi njen uzlazni put do kasnije svjetske elite.

Slika nije dobra. Draga nam je, ipak, jer smo na njoj svi mladi!

OGLEDALO

DA ZAOKRUŽIMO i epizodu započetu sa literarnim likovima. Kratko: moj stvarni otac Risto redovno je kupovao zagrebačku „Arenu“. Mnogo godina kasnije, kad sam poodrastao, on je i dalje čitao „Arenu“, a srce mu je zaigralo kad je pročitao da sam „stvarni ja“ pobijedio na 12. literarnom konkursu za kratku priču, baš tog lista...

„Arena“, „Sloboda“, kao ni „Male novine“, odavno više ne izlaze...

Literaturom se poslije nisam ambicioznije bavio, što je vjerovatno dobro za nju.

A za vas će, poštovani čitaoci „Glasa Trebinja“ – u kom sam prvi tekst objavio davne 1970 - biti isto tako dobro, da i ove novinske crtice o dopisničkim karticama i sličicama privedem kraju.

I da se, uz malo sreće, u novoj godini gledamo sa nekim novim novinskim zapisima. (KRAJ)

Žarko Janjić

Novinar i feljtonista

АЗБУЧНИ РЕД

Лука Тилингер

ИЛУСТРАЦИЈЕ КЊИГА А, Б, В и Г КОЛЕКЦИЈЕ
„АЗБУЧНИ РЕД“ СЛУЖБЕНОГ ГЛАСНИКА

 Галерија „Анастас“
МУЗЕЈ ПРИМЕНЈЕНЕ УМЕТНОСТИ
Вука Караџића 18, Београд

21. I — 12. II 2022

Отварање 21. јануара
у 18 часова

ПОСЕБНЕ КОЧИЈЕ ЛУКЕ ТИЛИНГЕРА

Попреко, корицом прве књиге колекције Азбучни ред – јуре кочије у које су упрегнуте четири оловке. Испод точкава се диже прашина, а четири запете оловке грабе ка десној маргини... Може се лако замислити како залазе међу странице, језде преко листова, не застају на местима повеза, прелазе пантљику-обележивач, све у шеснаест преваљују табакe, излазе са друге стране, а затим се крећу кроз другу књигу, потом кроз трећу, недавно је објављена и четврта по реду, азбучном, разуме се.

Посебне су ово кочије, не може се лако препричати шта се све из њих види... Оне час круже око Земље, час око лопте... Час застају крај бунара, час крај тегле са слатким у остави... Час се продевају тик испод телеграфских жица, час испод оних на гитари... На тренутак се одмарају у шуми препуној лековитог биља, а само нешто мало касније, ето их крај обода шоље са чајем од оног набраног биља, већ миришљавим... Не може се лако препричати, а и нема потребе, ово није туристички обилазак, током којег се тачно зна где је шта, колико се времена има на располагању, водич је урачунат, колико има ноћења, а у повратку се обавезно свраћа у тржни центар са невероватним попустима... У књигама које је илустровао Лука Тилингер, из његових кочија свет ваља откривати сам, мада је допуштено и вирити преко рамена свог детета, а можете и себе као дете да ставите себи као одраслом на рамена, онако како воле сва деца, а ни одраслима није мања уживанција... И ваља имати онолико времена колико вам око иште... И нема водича, осим писца чији текст Лука дописује сликама... И нема ноћења, какво спавање, море, док се ово чита и гледа... И нема тржног центра, ово није серијска прозводња, све је овде од руке и од срца.

Ипак, можда треба упозорити мрзоволне, оне који у свему траже недостатке – путовање посебним кочијама Луке Тилингера није без мане: нећете имати мира, поскакиваћете од смеха, добићете вртоглавицу од илустраторове маште, може вам се догодити да пропаднете с умишљено превисоке тачке данашње цивилизације, а можете и да се винете толико да ће вас бити страх да се вратите у ово наше вечито стање предвидљиве свакодневице... На крају крајева, имаћете утисак да ништа нема крај, па ни Лукина линија,

ОГЛЕДАЛО

његов цртеж... Јер, ово је чудесно путовање, које може бити отказано или окончано само ако вам очи нису широко отворене!

Очекујући да наредних година у посебне кочије Луке Тилингера буде упрегнуто свих тридесет оловака, у тридесет књига колико би едиција Азбучни ред требало и да има – присећам се нечега чему нисам скорије присуствовао... Вечар дан. Пут или улица којима пролазе три аутобуса, за њима и четврти, сви са истим натписом: „Посебна возња“. То су основци на екскурзији. Кроз стакла прозора се види како насмејана деца машу сасвим непознатим људима крај пута или на улици. А ти људи, на тренутак застали, одвраћају, ништа мање весело машу тој непознатој деци. Ако се нађете у кочијама Луке Тилингера или се затекнете с краја књига које је он илустровао – машите. Где год се налазили – биће вам одговорено истом снагом радости.

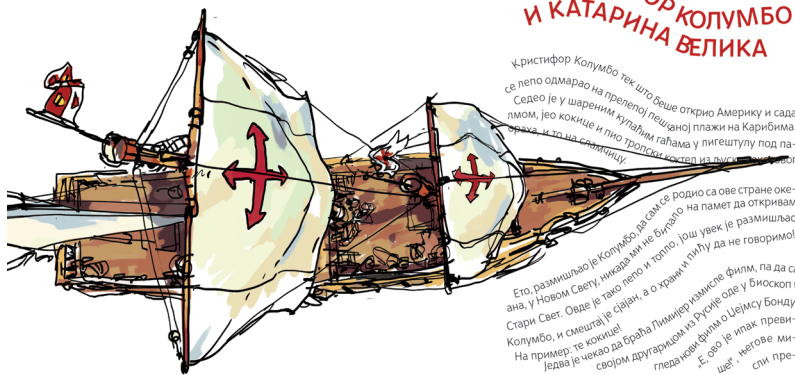
Уз едицију Азбучни ред,
Службени гласник, Београд, 2017–2021.

Горан Петровић

Десно: Лука Тилингер, илустрације за колекцију Азбучни ред:

1. *Роман без ормана*, Вуле Журић (2017)
 2. *Шазбука*, Раде Танасијевић (2021)
 3. *Чудесни поодвижи Азбучка Првої у 30 слова*, Дејан Алексић (2015)
-

КРИСТИФОР КОЛУМБО И КАТАРИНА ВЕЛИКА

POHVALA MAŠTOVITOSTI

UVODNO SLOVO

Bez ikakve želje da to prikrivam, ovo moje kazivanje biće pohvala maštara i maštovitosti. Istog časa kada sam to napisao na pamet mi pade kako je prije nešto više od pola hiljaduljeća jedan umni Holanđanin, Erazmo Roterdamski (Desiderius Erasmus Roterodamus, 1466-1536), objavio čuveni spis Pohvala ludosti. Naime, postoji dublja srodnost između mašte i ludosti, tako da maštar prečesto biva prepoznat kao jedna vrsta lude, kao neko ko je skoro sa uma sišao.

Da ne bude zabune, svjestan sam da mašta može da bude ujarmljena i u svrhu raznih vrsta zlotvoraštva. Sjetimo se samo koliko su samo kroz historiju bili maštoviti razni mučitelji pri torturi svojih žrtava. Onesposkojava pomisao da zlo i zločinitelji nerijetko bivaju maštovitiji od dobra i vrljih ljudi. Shodno tome, ova moja pohvala isključivo se odnosi na stvaralačke proplamsaje mašte, na one koji doprinose istinskom uzdizanju i očovječenju pojedinca.

SA ČIM JE SVE TO MAŠTA UPLETENA?

Uz punu svijest da je nepotpun, nudim spisak vrijednosti i egzistencijalnih stanja sa kojima je mašta uvezana: sloboda, snoviđenje, igra, mit, osjećajnost, stvaralaštvo, naslućivanje, eros. Ako nam je sloboda nasušna potreba, ako osluškujemo govor snova, ako se istinski radujemo igri, ako razumijemo šta nam to šapuću (starostavni) mitovi, ako nas zgromljuju nalozi srca, ako vapimo za stvaralačkim obolima, ako slušamo mudrost intuicije, ako hrlimo u susret užitku, vjerovatno smo ljudi od imaginacije.

Nerijetko se može naići na sintagmu stvaralačka imaginacija, što, složićemo se, možemo objeručke prihvatiti. Malo šta je smislenije od dosluha između stvaralaštva po sebi i uozbrazilje, i to one najlakokrilije moguće. U posljednje vrijeme svjedočimo da se i stvaralaštvo prečesto umeće u profitonosne okvire, o tome najbolje svjedoči umnogostručna kreativna industrija. Da li je moguće sačuvati nevinost i punoću mašte, ili će i ona u presudnoj mjeri da se instrumentalizuje i ujalovi?

OZLOGLAŠAVANJE¹ MAŠTARA

Pada mi na pamet poređenje, prilično slično se gleda na maštara i filozofa. Nemali broj bi rekao, obojica žive jednu vrstu suvišnosti, tragaju za nečim dubljim i drugačijim, za nečim za čim većina ljudi naprosto nema neku veliku potrebu. I maštar i filozof iskušavaju logiku onoga što se neopozivo naziva realnost. Koletečina, učmalost, strogi poredak stvari, sve to biva dovedeno pod znak pitanja kada nam se razbujna mašta, ili, pak, kada filozofski pronicemo u srž pojava. Kao i filozof, i maštar se kudi kao neko ko je naivni idealista, skoro pa drski utopista.

O vremenu u kojemu živimo, čini mi se, podosta toga možemo saznati preko odnosa prema mašti i maštarima. Ako je društvo sumnjičavo prema maštarima, ako se bližnji roguše kada se neko prepusti uzletima mašte, gotovo je izvjesno da živimo u otužnom i kljastom svijetu. Nerijetko se sa omalovažavanjem ili, makar, sa zazorom govori o tamo nekim (pustim) maštarima. Fantasti su oni koji lebde u nekim svojim djetinjim, unutrašnjim međusvijetovima. Ni roditeljima, niti raznim prosvjetnim i društvenim autoritetima se takvo nešto, avaj, ni malo ne dopada.

Vjerujem da ste katkada čuli da su nekog proglasili zanesenjakom, hoteći time da kažu da se on strasno rukovodi nekim svojim zamislima ili fantazmagorijama. Zanesenjaštvo je katkada drugo ime za fanatizam (zaludništvo, zagriženost, zasljepljenost, opsjednutost), pa sada vi vidite kakva se tu semantička petlja uspostavlja. Zanesenjaštvo, ili sanjalaštvo, predstavlja primjer da bi vrijednostima trebalo da se pristupi čitavim bićem. Bez suštinskog pristanjanja nema egzistencijalne punoće, nema onih ličnosti koji su jedna vrsta svjetionika. Oni koji se danas vide kao zanesenjaci, kakve li opore ironije, sutra će da se slave kao heroji ili sveci.

ZAŠTO SMO LJUBITELJI EPSKE FANTASTIKE I/ILI NAUČNE FANTASTIKE?

Zašto mnogi od nas vole Tolkinovog (John Ronald Reuel Tolkien, 1892-1973) *Gospodara prstenova*² ili Lukasove (George Lucas) *Ratove zvijezda*? Ako pomenute književne/filmske žanrove posmatramo kao jednu veliku maštaonicu, očito smo na tragu odgovora na pitanje iz gornjeg naslova. Kao suprotnost osiromašenoj, nemaštovitoj, na

¹ Onomad su mislioci restauracije prosvjetitelje nazivali ljudima imaginacije, hoteći time, zamislite, da ih ocrne.

² Nema šta, filmska trilogija *Gospodar prstenova* Pitera Džeksona (Peter Jackson) više je nego dostojna Tolkinovog književnog imaginarijuma.

strogim i repetitivnim putanjama zasnovanoj svakodnevici, fantastika predstavlja neku vrstu bijega. Pritom, ne radi se o infantilnom, razmaženom eskapizmu od egzistencijalnih zadataka i briga, već o potrebi da se okrijepimo na vrelima mašte. Fantastika slikopiše svijetove koji nisu nalik onima u koje smo zaronjeni. Ona nam poručuje da svijet u kome živimo nije jedini, nudi nam neke druge historijske horizonte, svejedno da li negdašnje, paralelne ili buduće u odnosu na vrijeme koje nam je dato.

MAŠTOLJUBLJE

Ne samo da je poželjno da se njeguje maštovitost, već je na društvu, kulturi i prosvjeti da svesrdno podstiču maštoljublje. Za vrijeme studentskih protesta u Parizu, čuveni maj 1968. godine je u pitanju, mogli smo da vidimo i parolu 'maštu na vlast'. Ovo je zgodna prilika da u ovom kazivanju još jednom pomenem pojam koji je nerazlučivo povezan sa maštom, a to je igra. Kada veličamo *homo ludensa*, valja znati da je mašta tanani sastojak igre. Bez finih preliva uobrazilje teško da se može govoriti i o ispunjenoj ličnosti. Zar upravo maštovitost ne predstavlja izraz naše samosvojnosti, onoga što je neponovljiva suština svakog od nas?

Tamo gdje je zamrla mašta odnos prema svijetu biva sterilan, rigidan. Mašta je taj impuls koji nas volšebno trgne iz egzistencijalne čamotinje. Poljska književnica Olga Tokarczuk (Olga Tokarczuk), u podnoslovu svog veleljepnog romana *Knjige Jakovljeve*, piše kako je „imaginacija najveći prirodni dar čovjekov“. Sklon sam da mislim kako je i za ljubav ključan dodatak mašta, inače se ljubav vremenom sparušuje.

Svekoliki učitelji/nastavnici i roditelji moraju da imaju sluha za zanesenost, razigranost, maštovitost, strast i srčanost djece i omladine. Koliko god to često išlo i protiv njihovih interesa i pobuda, na pedagozima i roditeljima je da iskažu razumjevanje i za činove pobune protiv okoštalih, lažnih i u nemaštovitost ogrezlih autoriteta.

MAŠTOGLAVI SOCIOLOZI

Oni najdragocjeniji među sociolozima³ donekle su poput Servantesovog (Miguel de Cervantes Saavedra, 1547-1616) Don Kihota. I sociolozi bi trebalo da su maštoglavci poput viteza iz La Manče, ali, razumije se, njihova slika društva ne smije da bude plod čistog domaćinstva. Istovremeno, sociologu je mašta neophodna saznajna

³ Jedan takav, Čarls Rajt Mils (Charles Wright Mills, 1916-1962), svojevremeno je objavio studiju pod znakovitim naslovom *Sociološka imaginacija*.

OGLEDALO

alatka kako bi proknuo i razotkrio sve mehanizme na kojima poivaju razni oblici dehumanizacije. Mašta je od nemale pomoći sociologu kada kreće u obračun sa svima onima koji unižavaju ljudsko dostojanstvo. U egzistencijalnom i sazajnom arsenalu oružja protiv otuđene i ogoljene moći maštovitost, sasvim sigurno, ima nemjerljivu ulogu. Dakako, ta i takva maštovitost mora da bude skopčana sa odvažnošću, jer jedino maštovita hrabrost ili junačna maštovitost može djelotvorno da se suprostavi ciničnim moćnicima.

ZAVRŠNA RIJEČ

Nakon svega što je rečeno, sam po sebi se nameće zaključak da bi svijet bez mašta bio neka vrsta distopije. Nema nam druge već da u naše odnose sa blišnjima, kao i u samo srce društva i kulture, utkamo što je više moguće niti spasonosne stvaralačke imaginacije.

Dr Dražen Pavlica

Sociolog, Beograd